

HUMANISTICKE STUDIJE

9 | 2021

UNIVERZITET
DONJA GORICA

ČASOPIS HUMANISTIČKE STUDIJE

Glavni i odgovorni urednik:
Dragan K. Vukčević

Urednik broja
„Balkan između nacije,
tradicije i modernosti“:
Đorđije Borozan

Redakcija:

1. Đorđije Borozan (Podgorica);
2. Ilija Vujačić (Podgorica);
3. Dragica Vujadinović (Beograd);
4. Milan Podunavac (Podgorica);
5. Cirila Toplak (Ljubljana);
6. Mirjana Maleska (Skoplje);
7. Asim Mujkić (Sarajevo).

Savjet:

1. John Keane (Sidney);
2. Nenad Dimitrijević (Beograd);
3. Čedomir Čupić (Beograd);
4. Olga Breskaja (Vilnius);
5. Ana Krasteva (Sofija, Lyon);
6. Panos Ljoveras (Solun);
7. Đuro Šušnjić (Beograd);
8. Viljam Smirnov (Moskva);
9. Rudi Rizman (Ljubljana);
10. Alpar Lošonc (Novi Sad);
11. Vesna Kilibarda (Podgorica);
12. Stefano Bianchini (Bologna);
13. Hans-Georg Ziebertz (Würzburg);
14. Ratko Božović (Beograd).

Sekretar: Nikola Zečević

Dizajn: Mile Grozdanić

Priprema za štampu: Bojan R. Popović
Medeon, Podgorica

Lektura i korektura: Ljiljana Bošković

Izdavač: HS, UDG

Podgorica,
2021.

SADRŽAJ

DRAGAN K. VUKČEVIĆ Uvodna riječ
Glavnog i odgovornog urednika /5/

DIO I TEMA BROJA: Balkan između nacije, tradicije i modernosti
TOMASZ RAWSKI Glavni pravci bošnjačke nacionalističke
politike u savremenoj Bosni i Hercegovini /9/
ALOJZ IVANIŠEVIĆ Počeci hrvatskog sporta u Habsburškoj monarhiji /35/
DRAGO ROKSANDIĆ Europa i njene višestruke jugoistočne
granice. Problemi i pristupi „Zapadnom Balkanu“ /71/

DIO II STUDIJE

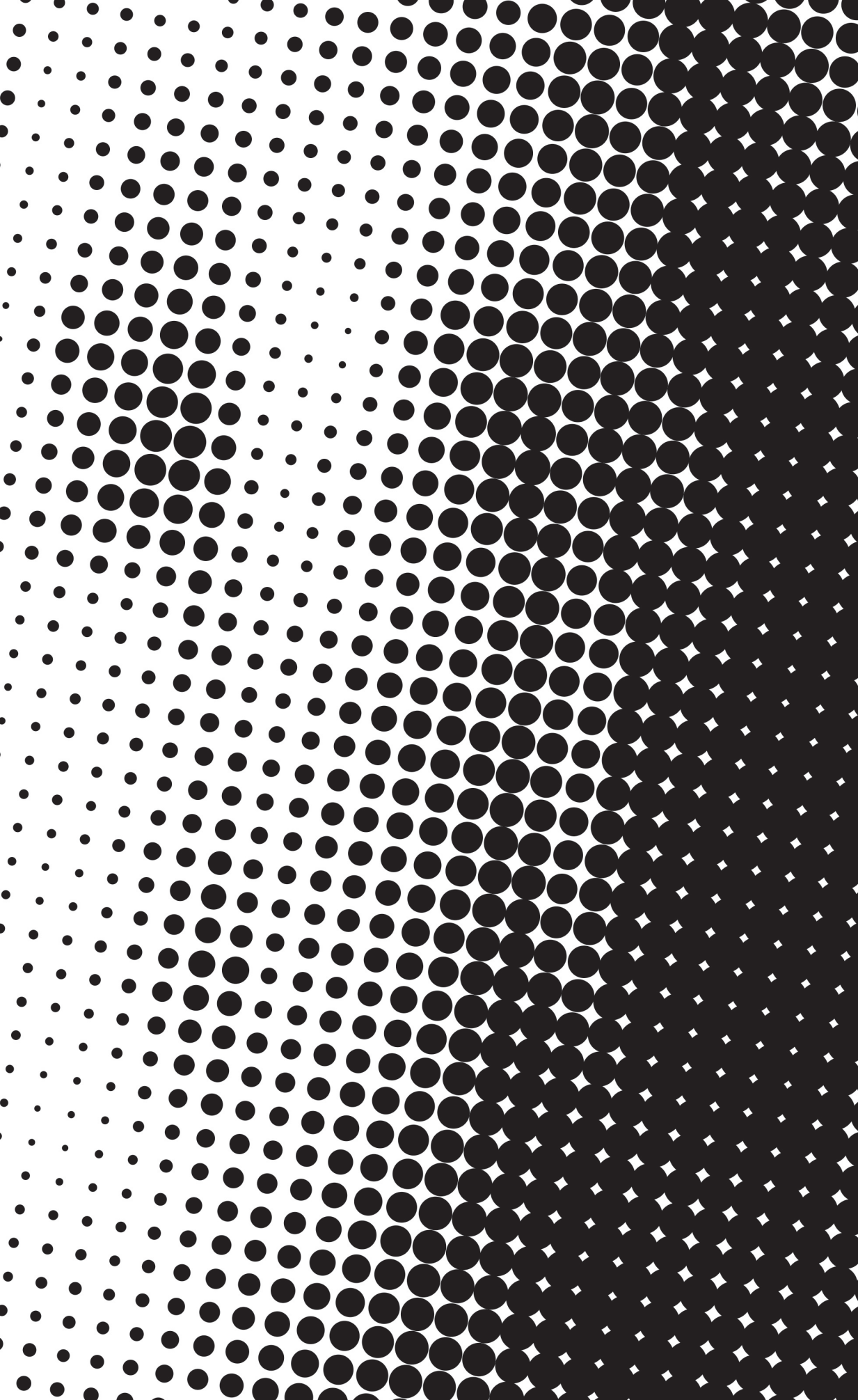
BRANKO BOŠKOVIĆ Right-Wing Populist Parties in Europe: Does
Welfare Chavivism Endanger Social Protection Budget? /85/
NIKOLA BANIČEVIĆ Terrorism as a Problem
of International Security /97/
VLADIMIR VUJOŠEVIĆ „Odsanjati košmar do kraja“:
modernizam, (anti)tradicija i „jezik mrtvih“ /107/

DIO III PREVODI

RADMILO N. MAROJEVIĆ Aleksandar Blok (1870–1921)
i poema „Dvanaest“ (1918) /129/

DIO IV RECENZIJE

DANIJEL PALS, Teorije o religiji, CID, Podgorica,
2019. (Nikola Šaranović) /149/
RATKO BOŽOVIĆ, Povratak bliskosti, JU Narodna biblioteka
Njegoš, Nikšić, 2020. (Luka Rakojević) /153/
MAŠA JOVOVIĆ, Petar Lubarda u Crnoj Gori 1946–1951,
Fondacija „Čano Koprivica“ — Narodni muzej Crne Gore, Nikšić
— Cetinje, 2021. (Slađana Kavarić Mandić) /157/

Maša Jovović, *Petar Lubarda
u Crnoj Gori 1946–1951*,
Fondacija „Čano Koprivica“ —
Narodni muzej Crne Gore,
Nikšić — Cetinje, 2021.
(Sladana Kavarić Mandić*)

Crnogorski ciklus Petra Lubarde

Knjiga *Petar Lubarda u Crnoj Gori 1946–1951* višestruko je važna i naučno relevantna. Ona ne tematizuje samo dati stvaralački period ovog izuzetno važnog crnogorskog i jugoslovenskog slikara, već istovremeno osvjetljava društveno-politički ambijent i kulturne prilike u tadašnjoj, poslijeratnoj Crnoj Gori. Autorka knjige Maša Jovović nas deduktivnim pristupom i napose dokumentovano,¹ najprije upoznaje sa osobenošću crnogorske kulture ili, preciznije, kulture u nastajanju — koja formalno otpočinje svoj razvojni put *Petogodišnjim planom* — i ukazuje na nedvosmisleno usmjerenje nove, komunističke vlasti ka opismenjavanju pretežno nepismenog stanovništva, ali i umjetničkom i kulturnom uzdizanju koje će omogućiti širu emancipaciju i osvješćivanje društva.

Da bismo bliže razumijeli tadašnje prilike, Jovovićeva nam već u prvom poglavlju daje uvid u organizaciju vlasti u Crnoj Gori, koja se glede kulture pokazuje kao nezavisna u odnosu na saveznu vlast i ostale republike, ali ne i autonomna, jer je posve uokvirena u dominantni partijsko-ideološki rakurs. Ipak, Komunistička partija uviđa neophodnost postojanja kulturne i intelektualne elite, pa u svoje redove nerijetko uključuje istaknute umjetnike, čak i onda kad nijesu društveno angažovani, niti revolucionarno i politički istaknuti. Iako nova umjetnost ima za cilj komunikaciju sa čovjekom, obraćanje širim narodnim masama, te odbacivanje elitističkog bremena — dakle, i pored toga što socijalistička umjetnost po uzoru na onu rusku, zahtijeva od umjetnika da doprinese kolektivnoj borbi i trijumfu nad

* Sladana Kavarić Mandić, Doktorantkinja na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore, kavarić.sladjana@gmail.com

¹ Za potrebe istraživanja navedene teme, korišćeni su ne samo publicistički izvori iz relevantnih časopisa, nego i arhivska građa fondova Pokrajinskog komiteta, KPJ za Crnu Goru, Komunističke partije Crne Gore, SK Crne Gore, Republičkog sekretarijata za obrazovanje, kulturu i nauku SR Crne Gore, fond Agitpropa i dr.

kapitalizmom — vlast uvažava stvaralački ugled pojedinih umjetnika, te u njima vidi izvanredan temelj za izgradnju kulture. Jedan od njih je upravo Petar Lubarda koji 1946. dolazi u Crnu Goru. Već etabliran i dovoljno značajan, Lubarda uzima aktivno učešće u kulturnom životu i već naredne godine 1947, postaje direktor Škole likovnih umjetnosti na Cetinju, a onda i predsjednik Udruženja likovnih umjetnika Crne Gore (ULUCG). Dakle, otpočinje svojevrсни procvat crnogorske kulture, a u tom se smislu otvaraju brojne institucije, pokreću časopisi, ali i organizuju grupne izložbe, te otkupi slika na kojima prednjače Lubarda i Milo Milunović, umjetnik koji se, takođe, vratio da potpomogne kulturnu obnovu Crne Gore.

Da bi ukazala na značaj dolaska Petra Lubarde u Crnu Goru, autorka knjige se posebnim dijelom osvrće i na njegov stvaralački angažman prije 1946. godine, pa imamo priliku uvidjeti da je u datom periodu iza ovog slikara veliki broj grupnih i samostalnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Boljoj recepciji Lubarde nedvosmisleno doprinose i svjedočenja, ne samo o ovom slikarskom velikanu, nego i o uspostavljenom kulturnom kontekstu, što je posebno važno za podrobnije sagledavanje povijesnosti ovog istorijskog momenta. Ništa manje nijesu ilustrativni osobni iskazi Petra Lubarde o odnosu umjetnika spram politike, njegovi stavovi o socrealizmu, stvaralačkom nadahnuću, tumačenje fenomena *kulture nacionalne po formi, socijalističke po sadržaju*, ali i njegovi radovi, koji su u tom periodu angažovani, a predstavljaju polazište za apstraktni ciklus koji je začet tokom boravka u Crnoj Gori, a koji će formalno biti prikazan nakon napuštanja Crne Gore 1950. godine.

Višestranu osvjetljavanje i razumijevanje ovog perioda neophodno je za praćenje i tumačenje Lubardinih stvaralačkih ciklusa, koji se, hronološki gledano, kvalitativno umnogome razlikuju. Stoga, ova pojedinačna stvaralačka evolucija naučno je prikladna u pogledu rasvjetljavanja, ne nužno društvene i političke potpore umjetničkog izraza konkretnog slikara, nego i za podrobnije tumačenje cijelog jednog socrealističkog umjetničkog metoda i njegovih društvenih implikacija. Iz tog je razloga izuzetno važan autorkin detaljan i nedogmatičan osvrt na karakteristike socrealističke umjetnosti koji nam je u knjizi prikazan i to na način koji ovaj toliko rabljen i nerijetko zloupotrebljavan stvaralački narativ izlaže višestranom opserviranju — ideološkom, političkom, ekonomskom i estetskom.

Lubardin dolazak u Crnu Goru, stvaranje u kulturno nedovoljno artikulisanom sredini na margini umjetničkih događanja krucijalan je za razumijevanje apstraktne faze njegovog stvaralaštva, koja je u cjelosti prikazana nakon što je napustio Crnu Goru. Dakle, gotovo opsesivna vezanost za crnogorski pejzaž koji je umjetnički obrađivao tokom boravka u Crnoj Gori, prema mišljenju Maše Jovović, predstavlja fundament Lubardinog slikarskog ciklusa, koji kulminira izložbom u beogradskoj Galeriji ULUS-a 1951. godine. Ta izložba označava, ne samo Lubardin stvaralački prelom, nego prelomnu tačku ka uspostavljanju novog, avangardnog i modernističkog stvaralačkog izraza

u okvirima dotadašnjeg socrealističkog kulturnog prostora. Iz toga se, čini se, da zaključiti da je i u regulama socrealističke konstrukcije, ipak, moguće biti dovoljno slobodan, ili, još bolje, toliko socrealističan da ona postaje jedna nova realnost — apstraktno polje borbe.

Ova knjiga problematizuje najvažnije aspekte pripreme za tu borbu, osvjetljava konkretni istorijski prostor i vrijeme, te daje društveno-političku podlogu jednog umjetničkog razvoja koji postaje, ne borba za umjetnost, nego umjetnička revolucija.